

Комунальний заклад
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

**Створення безпечного освітнього
середовища в закладах загальної середньої
освіти в умовах воєнного стану**

Інформаційно-методичний збірник

Суми – 2024

Рекомендовано до друку та практичного використання
вченою радою комунального закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти (протокол № 4 від 01.03.2024)

Рецензенти:

- Я. О. Кравченко – начальник Сумського районного управління Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Сумській області, полковник служби цивільного захисту
- О. І. Остапенко – завідувач навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Редактор

- І. В. Удовиченко – проректор з науково-педагогічної та методичної роботи комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, професор

Укладач

- О. М. Жила – методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Створення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: інформаційно-методичний збірник / уклад. О. М. Жила // за ред. І. В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2024. 46 с.

Інформаційно-методичний збірник містить інформаційні матеріали щодо особливостей створення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану, результати моніторингового дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти Сумської області в умовах воєнного стану, методичні рекомендації щодо організації безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

Видання призначено для фахівців місцевих органів управління освітою, керівників закладів освіти та вчителів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: НОВІ ВИМІРИ БЕЗПЕКИ	6
1.1. Підвищення рівня безпеки освітнього процесу в умовах війни.....	6
1.2. Алгоритми безпекових дій учасників освітнього процесу у закладах освіти.....	8
1.3. Класи безпеки як локація з формування в учнів культури безпечної поведінки.....	10
1.4. Організація безпечного перебування учасників освітнього процесу в укриттях.....	12
1.5. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу.....	14
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	16
2.1. Інструментарій для проведення моніторингового дослідження стану безпечного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану.....	16
2.2. Аналітико-статистичні дані проведеного моніторингового дослідження стану безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти Сумської області в умовах воєнного стану.....	27
2.3. Методичні рекомендації щодо організації безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану..	38
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

ВСТУП

Відсутність єдиного визначення поняття «безпека освітнього середовища» зумовлена існуванням різних підходів до розуміння його сутності. Йдеться про психологічний, екологічний, інформаційний аспекти цього поняття.

Результати проведеного моніторингового дослідження дозволяють трактувати поняття «безпечне освітнє середовище» як стан освітнього середовища, у якому наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, учителів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Активні воєнні дії на значній території нашої держави, масовані ракетні обстріли об'єктів військової, а, головне, цивільної інфраструктури, обстріли об'єктів освіти створюють нові виклики щодо безпеки як усього суспільства, так і окремих його ланок і систем. На сьогодні, актуальними залишаються питання побудови та функціонування безпечного освітнього середовища.

Створення безпечного освітнього середовища в Україні в умовах воєнного стану, є надважливим завданням для збереження життя та здоров'я, освітніх потреб учасників освітнього процесу. Серед важливих безпекових заходів, яких слід дотримуватися в освітніх установах під час війни, наступні:

1. Евакуація учасників освітнього процесу до об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та їх належне функціонування (в умовах воєнного стану повинні бути розроблені плани евакуації до укриття, де учні, учителі та персонал можуть знаходитися, у разі загрози, у безпеці).

2. Запобігання та нейтралізація загроз (важливо здійснювати дії для запобігання та нейтралізації можливих загроз, таких, як заміновані об'єкти, диверсії тощо; посилення пропускнуго режиму та обмежений доступ на територію закладу освіти осіб, які не беруть безпосередньої участі в освітньому процесі, забезпечення оперативного інформування силових та інших структур, у разі виявлення у закладі освіти та на прилеглий до нього території, зброї, боєприпасів та вибухових речовин).

3. Захист інфраструктури (зادля підвищення безпеки освітнього процесу, заклади освіти мають відповідати будівельним нормам і правилам, санітарним нормам проектування, а також принципам забезпечення надійності та конструктивної безпеки).

4. Психологічна підтримка (під час війни учні можуть переживати стрес і набувати психологічних травм; важливо у закладі освіти надавати психологічну підтримку як учням, так і педагогічним працівникам).

5. Організація освітнього процесу в умовах війни (для забезпечення навчання в умовах війни, доцільне планування комплексної загальношкільної безпеки і захисту, що включає питання загальної безпеки, надання первинної медичної допомоги та інших комплексних заходів).

6. Інформаційна безпека (заклади освіти – осередок від убезпечення учнів і педагогічних працівників від дезінформації та інших інформаційних загроз, що можуть виникнути в умовах війни).

Створення безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану є важливим завданням, що потребує спільних зусиль уряду, місцевих органів влади, громадськості, міжнародних партнерів, педагогічної громадськості, батьків тощо.

Своєчасні та ефективні управлінські рішення, за цим напрямом, є передумовами для забезпечення права учасників освітнього процесу на якісну освіту та розвиток їхнього творчого потенціалу.

РОЗДІЛ 1.

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: НОВІ ВИМІРИ БЕЗПЕКИ

У збройних конфліктах питання збереження закладів освіти, як безпечного простору, є надзвичайно важливим. Міжнародний день захисту освіти від нападів (International Day to Protect Education from Attack), що проголосила Генеральна Асамблея ООН 29 травня 2020 року, відзначається 9 вересня. Проголошуючи Міжнародний день захисту освіти від нападів, ООН чітко заявила про важливість збереження закладів освіти, у якості просторів, що забезпечують захист і безпеку учнів і вчителів, а також наголосила на необхідності того, щоби освіта постійно залишалася у центрі уваги громадськості. У 2015 році ООН розробила Декларацію про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration) [29], яку, станом на 2022 рік, підписало 109 країн, серед яких й Україна. Сьогодні ж в Україні російський агресор, якого немає серед підписантів Декларації, розцінює заклади освіти як об'єкти для обстрілів.

За інформацією Міністерства освіти і науки України (станом на 12 грудня 2023 року) від бомбардувань та обстрілів пошкоджень зазнали 3798 закладів освіти, 365 із них повністю зруйновані.

Російська сторона стверджує, що наносить удари виключно по військових об'єктах нашої країни. Міністерство освіти і науки України, спільно з іншими правовими установами, зібрали численні факти та аргументи, які спростовують це твердження – російська армія руйнує школи та університети, дитячі садочки й дитячі будинки.

1.1. Підвищення рівня безпеки освітнього процесу в умовах війни

На сьогодні, декілька урядових органів та експертних установ розробили рекомендації для підвищення безпеки освітнього процесу в умовах війни. Так, Державною службою якості освіти розроблено вимоги та рекомендації щодо облаштування безпечного укриття у закладі освіти [28], що допоможуть директору школи організувати безпечне освітнє середовище в очному, дистанційному чи у змішаному форматах навчання. Рекомендації розроблено спільно з експертами ініціативи «Система забезпечення якості освіти», що впроваджується в межах проекту «Супровід урядових реформ в Україні».

Відповідно до цих рекомендацій, у першу чергу, необхідно облаштувати безпечний простір у закладі освіти – переглянути облаштування навчальних кабінетів та організувати безпечне, безперешкодне пересування школою. В умовах воєнного стану, під час освітнього процесу в очному або змішаному форматі, важливо щоденно повторювати з учнями правила евакуації та проводити тренувальні евакуації, навіть, якщо при цьому втрачається навчальний час. В умовах реальної загрози безпеці учнів та вчителів, роль таких тренувань не можна недооцінювати. У тих регіонах, де велися бойові дії та які були звільнені з-під окупації, важливо навчати дітей основам протимінної безпеки. Однак, усім, незалежно від того, у якому регіоні країни вони перебувають, сьогодні важливо знати правила поведінки з

вибухонебезпечними предметами та наслідки, до яких може призвести незнання правил поводження з небезпечними предметами учасниками освітнього процесу.

Адміністраціям закладів загальної середньої освіти варто розробити та запровадити чіткі процедури (протоколи) реагування та поведінки у надзвичайних ситуаціях. Протокол безпеки – це певний набір правил, процедур, якими повинні керуватися педагоги та учні у закладі освіти щодо певної ситуації. З огляду на ризики безпеки, таких протоколів у закладі освіти має бути декілька, зокрема, щодо дій під час повітряних тривог та проведення евакуації, перебування в укритті, поводження під час уроків онлайн.

Першочергово, це мають бути визначені шляхи для евакуації (у тому числі до найближчого укриття, якщо таке не обладнане у закладі освіти) та протоколи безпеки для учнів різного віку щодо правил поводження під час повітряних тривог, евакуації, перебування в укритті. Такі протоколи не можуть бути однаковими у всіх школах, адже кожен заклад освіти має свої особливості розміщення, характеристики та архітектурну специфіку будівлі, а також різні форми організації освітнього процесу та ресурси.

Важливе питання – забезпечення проходження працівниками закладу освіти навчань з надання першої невідкладної домедичної допомоги. Володіння навиками першої домедичної допомоги сьогодні, як ніколи, актуальне, особливо для працівників закладів освіти. Такі практичні заняття будуть корисні також і учням. Необхідно підтримувати ініціативу проходження педагогічними працівниками психологічних тренінгів, адже особиста стійкість учителів та вміння надати необхідну підтримку учням, під час надзвичайних ситуацій, надважливі в умовах воєнного стану.

Психологічний стан учасників освітнього процесу, спричинений війною, є однією із серйозних проблем, що створює перепони на шляху забезпечення якості освіти. Тому, закладам освіти варто більше уваги приділяти адаптаційним заходам для учнів, зокрема, на початку навчального року. Це стосується усіх закладів освіти, особливо тих, що приймають на навчання дітей із категорії внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, окрім традиційних адаптаційних практик для учнів, при переході між ланками освіти, варто уважно поставитися до адаптації дітей категорії внутрішньо переміщених осіб до нового для них освітнього середовища. Процес адаптації у них ускладнюється нестабільним емоційно-психологічним станом, унаслідок травматичного досвіду: такі діти мають вищий рівень тривожності, агресивності, ворожості та дратівливості. Допомогти дитині інтегруватися до нового колективу, долучити її до освітнього процесу, зменшити рівень стресу, мотивувати вчитися – це частина роботи, яку мають виконати вчителі, працівники психологічної служби закладу освіти, у тісній співпраці з батьками.

В умовах воєнного стану та у післявоєнний період кожен заклад освіти має бути готовим до швидкого переходу на різні форми навчання, для забезпечення безперервності освітнього процесу, надання рівного доступу до

знань та можливості навчатися кожному учаснику як онлайн, так і офлайн, змішано, індивідуально, але з обов'язковим дотриманням безпекових вимог задля збереження життя в умовах реалізації освітнього процесу.

1.2. Алгоритми безпекових дій учасників освітнього процесу у закладах освіти

Міністерство освіти і науки України, на основі рекомендацій Державної служби України з надзвичайних ситуацій, розробило спеціальний алгоритм дій при сигналах повітряної тривоги під час освітнього процесу [29].

Так, у закладах освіти мають бути створені відповідні умови та проведені попередні заходи з підготовки всіх учасників освітнього процесу до реагування на сигнал «Повітряна тривога», а саме:

1. Ознайомлення з місцем розташування об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту, правилами поведінки під час переміщення та перебування в них.

2. Пояснення дій, що обумовлені Планом реагування на надзвичайні ситуації або Інструкції закладу освіти.

3. Обговорення списку необхідних речей, які учасники освітнього процесу мають брати з собою в укриття.

4. Розподіл учасників освітнього процесу в укриттях, із урахуванням його місткості та розташування.

5. Установлення вказівників напрямку руху до укриттів для швидкого та безпечного переміщення (після сигналу оповіщення необхідно організувати переміщення учасників освітнього процесу в супроводі вчителя або відповідальної особи, яка, після закінчення небезпеки та оголошення відбою, організовує повернення учасників освітнього процесу до попереднього місця розташування та запланованих заходів, а також перевіряє наявність учнів в укритті та в приміщеннях закладу освіти, після закінчення повітряної тривоги) [29].

Алгоритм дій під час оголошення повітряної тривоги в закладах освіти:

1. Відповідальна особа вмикає систему оповіщення закладу освіти.

2. Учитель повідомляє учням про загрозу, а батькам – про переміщення дітей в укриття.

3. Учитель організовує пересування дітей двома колонами з приміщення класу.

4. Для супроводу учнів початкових класів можуть бути залучені помічники.

5. Для швидкого надання медичної допомоги може бути залучений медичний працівник.

6. Відповідальні особи, після оголошення сигналу оповіщення повітряної тривоги, повинні перевірити всі приміщення закладу освіти на відсутність у них учасників освітнього процесу та працівників, а по завершенню – перейти до найближчого укриття.

7. Учасники освітнього процесу, які знаходяться на подвір'ї закладу освіти, після сигналу оповіщення повітряної тривоги, повинні самостійно перейти до найближчого укриття.

8. У середині захисної споруди відповідальні особи повинні допомогти учасникам освітнього процесу зайняти місця.

9. Під час перебування в захисній споруді, учителі, відповідальні особи надають необхідну підтримку, проводять заходи для комфортного та спокійного перебування дітей в укритті.

10. Після завершення небезпеки та оповіщення про відбій, учителі та відповідальні особи стежать за тим, щоби вихід всіх учасників освітнього процесу з укриття проводився колонами або групами.

11. Під час переміщення в укриття, необхідно враховувати наявність інклюзивних (далі – ООП) груп і класів. У разі присутності дітей з ООП, попередньо провести з ними навчання і бесіди, передбачити швидке й спокійне переміщення їх до укриття; надавати підтримку та організовувати заходи для комфортного перебування в укритті [29].

Учителі та батьки мають відпрацювати спільний алгоритм дій, на випадок невизначеної ситуації, та дотримуватися його:

- не відпускати дітей одних додому;
- віддавати дітей лише батькам (законним представникам) або, на прохання батьків, людині, яка пред'явила свої документи, що посвідчують заздалегідь зазначену особу.

У разі оголошення надзвичайної події, важливо, щоби у закладі освіти був набір необхідних речей для забезпечення життєвих потреб учнів та вчителів. Для цього потрібно сформувані «рюкзаки безпеки». Перелік речей, що мають бути у невідкладному евакуаційному рюкзаку для класу та дитини [30] (за роз'ясненнями освітнього омбудсмена Сергія Горбачова) (рис.1.2.1, рис.1.2.2).

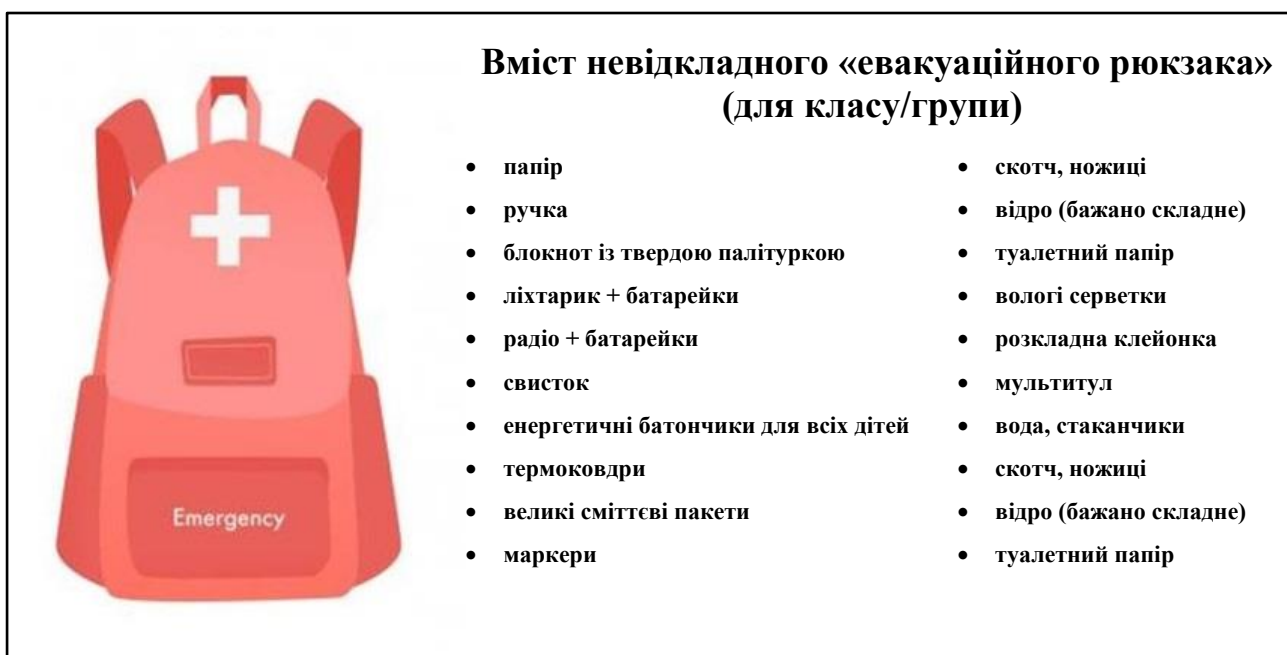

Рисунок 1.2.1. Вміст невідкладного «евакуаційного рюкзака» для класу (групи)

Вміст невідкладного «евакуаційного рюкзака» індивідуального призначення

- пляшка з водою
- батончики
- маркер
- записка від батьків у якій вказано:
прізвище, ім'я, по батькові дитини,
дата народження,
адреса проживання,
контакти батьків, родичів,
сімейне фото (за бажанням)
- рекомендовано мати комплект змінної білизни, одягу та взуття
- ліки
- засоби зв'язку та альтернативні джерела їх підзарядження (павербанки)

Рисунок 1.2.2. Вміст невідкладного «евакуаційного рюкзака» для учня під час перебування у закладі освіти

«Евакуаційні рюкзаки» мають бути завчасно підготовлені, лежати в легкодоступному місці та не бути надто важкими. Слід обрати яскравий колір рюкзака (червоний, помаранчевий).

1.3. Класи безпеки як локація з формування в учнів культури безпечної поведінки

Міністерство освіти і науки України рекомендує створити в закладах освіти класи безпеки, метою функціонування яких має стати формування у дітей культури безпечної поведінки. Класи безпеки – це, у першу чергу, інтерактивні класи, технічне оснащення яких дозволяє забезпечити освітній процес та постійну активну взаємодію всіх його учасників.

Для облаштування класів безпеки рекомендується використовувати класні кімнати, у яких проведено сучасний ремонт, із можливістю розміщення в них одночасно до 30 осіб.

Для технічного оснащення класу безпеки рекомендується використовувати телевізори, відеопроєктори, екран для проєктора, акустичні системи, стенди, магнітні або маркерні дошки, вогнегасники, методичні матеріали.

Наповнення класів може змінюватись та постійно оновлюватись залежно від категорій здобувачів освіти, для яких проводяться заняття, їхніх вікових особливостей, осіб, які залучаються до проведення занять, тематики та фактичних можливостей закладу освіти.

Для отримання наочних матеріалів директорам закладів освіти рекомендовано звертатися до Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції, закладів охорони здоров'я та інших органів виконавчої влади, а також Товариства Червоного Хреста України (рис. 1.3.1).

Рисунок 1.3.1. Контакти державних організацій зі співпраці щодо наочного наповнення «класів безпеки»

До проведення занять у класах безпеки рекомендовано залучати медичних працівників, представників територіальної оборони та інших підрозділів Збройних Сил України.

Клас безпеки у закладі загальної середньої освіти рекомендується облаштувати за зональним принципом організації освітнього простору, що сприятиме оптимізації освітнього процесу та систематизації сприйняття інформації.

При облаштуванні класів безпеки у закладах загальної середньої освіти, рекомендується передбачити:

- зону перегляду відеоуроків та презентацій;
- зону пожежної безпеки (для вивчення правил пожежної безпеки, алгоритму дій при пожежі, вивчення основ користування вогнегасниками та іншими первинними засобами пожежогасіння);
- зону мінної безпеки (для вивчення правил поведінки у разі виявлення вибухонебезпечних та підозрілих предметів);
- зону безпеки життєдіяльності (для вивчення правил безпечної поведінки у різних сферах життя, у тому числі алгоритми дій, у разі надзвичайних ситуацій різного характеру);

- зону домедичної допомоги (для проведення занять та тренінгів з надання першої домедичної допомоги при травмах різного характеру та опіках, у тому числі, зупинка кровотечі, проведення серцево-легеневої реанімації тощо);
- зону психологічного розвантаження (для роботи з психологами, виконання творчих завдань, проведення бесід тощо);
- ігрову зону (для дітей молодшої вікової категорії для проведення тематичних рухливих ігор та вправ).

Розташування усіх цих зон, а також меблів у приміщенні, має бути зручним і логічним, аби не порушувати концентрацію проведення занять та відповідати вимогам санітарного регламенту.

Методичне наповнення класів може змінюватись та постійно оновлюватись залежно від категорій здобувачів освіти, для яких проводяться заняття, їхніх вікових особливостей; осіб, які залучаються до проведення занять, тематики та фактичних можливостей закладу освіти.

Заняття у класі безпеки проводяться у доступній для здобувачів освіти формі, з урахуванням вікових особливостей та з використанням фото-, відео- та аудіоматеріалів.

1.4. Організація безпечного перебування учасників освітнього процесу в укриттях

Для захисту учасників освітнього процесу від загроз артилерійських та ракетних обстрілів, під час бойових дій, призначені захисні споруди цивільного захисту, які є основним засобом колективного захисту для тих, хто знаходиться в будівлях закладів освіти. Це можуть бути найпростіші укриття, тобто цокольні або підвальні приміщення тих будівель, у яких розташовані заклади освіти; сховища та протирадіаційні укриття.

Найпростіші укриття необхідно заздалегідь підготувати і утримувати в постійній готовності.

План укриття, як і план евакуації до нього, необхідно довести до відома усьому персоналу та учням, а, під час проведення практичної підготовки, періодично здійснювати тренування, для відпрацювання дій всіх учасників освітнього процесу до автоматизму. Одним із завдань керівників закладів освіти щодо організації укриття учасників освітнього процесу, є проведення спеціальних об'єктових тренувань із питань цивільного захисту, Днів цивільного захисту, Тижнів безпеки дитини, у ході яких необхідно відпрацьовувати, у тому числі, питання укриття в захисних спорудах, правила поведінки під час артилерійських, ракетних обстрілів.

Утримання та експлуатація захисних споруд має здійснюватися, відповідно до вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту» [16]. Відповідно до наказу, обладнання споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів

має забезпечувати можливість безперервного перебування в них населення впродовж не менше 48 годин. Із цією метою, споруди подвійного призначення та найпростіші укриття забезпечуються:

- місцями для сидіння (лежання) – лавками, нарами, стільцями, ліжками тощо;
- ємностями з питною (із розрахунку 2 л. на добу на одну особу) та технічною водою (за відсутності централізованого водопостачання);
- контейнерами для зберігання продуктів харчування;
- виносними баками, що щільно закриваються, для нечистот (для неканалізованих будівель і споруд);
- резервним штучним освітленням (електричними ліхтарями, свічками, газовими лампами тощо);
- первинними засобами пожежогасіння (відповідно до встановлених норм для приміщень відповідного функціонального призначення);
- засобами надання медичної допомоги;
- засобами зв'язку та оповіщення (телефоном, радіоприймачем);
- шанцевим інструментом (лопатами штиковими та совковими, ломами, сокирами, пилками-ножівками по дереву та металу тощо).

За можливості, споруди подвійного призначення та найпростіші укриття забезпечуються додатковим обладнанням, інструментами, інвентарем, відповідно до норм, установлених для захисних споруд.

Відповідно до вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту, в укриттях у жодному разі не можна зберігати легкозаймисті, хімічні та радіаційно небезпечні речовини, а також небезпечне обладнання, яке не підлягає демонтажу. Захисні споруди не повинні мати великих отворів у зовнішніх огорожувальних конструкціях. Усі наявні отвори (крім дверних) необхідно закласти мішками з піском або ґрунтом, бетонними блоками, цегляною кладкою тощо, а отвори при входах/виходах мають закриватися посиленими дверима з негорючих матеріалів (металевими або дерев'яними, оббитими залізом) чи захисними екранами (кам'яними, цегляними, залізобетонними) на висоту не менше 1,7 м. Якщо укриття розраховане на понад 50 осіб, у ньому обов'язково повинно бути два виходи. Окрім того, основні приміщення, призначені для укриття, повинні бути забезпечені примусовою або природною вентиляцією, електрикою, штучним освітленням, системами водопроводу та каналізації. Якщо водопостачання та каналізації немає, то повинні бути окремі приміщення для встановлення виносних баків

У закладі освіти, при укритті в захисній споруді (підвальному приміщенні) керівники груп, класів мають постійно контролювати стан дітей та правила їхньої поведінки.

Щоби відволікти увагу дітей від «очікування вибуху», необхідно зайняти дітей якимись справами, продовжити урок, провести якусь інтелектуальну гру, тощо. Необхідно постійно спостерігати за станом дітей. Під час перебування у захисній споруді, контролювати такі параметри внутрішнього повітряного

середовища, як температуру, вологість, уміст у повітрі двоокису вуглецю, окису вуглецю і кисню.

Вихід із споруди здійснюється в разі надходження інформації про відсутність безпеки.

У воєнний час може бути багато випадків телефонних повідомлень про замінування приміщень і виявлення підозрілих предметів, що можуть виявитися вибуховими пристроями. У такому випадку, у закладах освіти, відповідно до порад Міністерства освіти і науки України, пропонується проводити заходи попереджувального характеру:

- посилити пропускний режим при вході й в'їзді на територію закладу освіти, пильнувати системи сигналізації та відеоспостереження;
- проводити обстеження території закладу освіти та періодичну перевірку складських приміщень задля своєчасного виявлення вибухових пристроїв або підозрілих предметів;
- організувати проведення спільних, із працівниками цивільного захисту, правоохоронних органів, інструктажів і практичних занять із питань дій, у разі загрози або виникнення надзвичайних подій, ситуацій.

Усіх цих рекомендацій слід неухильно дотримуватись керівникам закладів освіти, дбаючи про безпеку співробітників і здобувачів освіти. Окрім того, усі працівники закладу освіти та учні мають бути поінформованими про те, що, під час виявлення підозрілого предмета, потрібно негайно повідомити адміністрацію закладу освіти, Державну службу з надзвичайних ситуацій чи Головне управління Національної поліції.

1.5. Психологічна підтримка учасників освітнього процесу

Війна, що ведеться в Україні, викликала стрес та вплинула на усіх учасників освітнього процесу. Із початком воєнних дій, психологічна служба у системі освіти отримала виклик на професійність, а кожен психолог – на здатність підтримувати себе та надавати психологічну допомогу учасникам освітнього процесу. Тому, під час війни мета та завдання навчання полягає не тільки у засвоєнні нових знань, а й в реалізації базових потреб людини у безпеці, спілкуванні, психологічній підтримці. Резильєнтність сьогодні полягає не у тому, щоби вчитися не відчувати біль, а навчитися справлятися із цим болем. У даний час всі учасники освітнього процесу більш, ніж будь-коли раніше, потребують психологічної підтримки і допомоги, а роль педагогічних працівників, які можуть надавати першу психологічну допомогу та підтримку учасникам освітнього процесу, відповідно до цілей та завдань функціонування системи освіти, за таких умов, істотно зростає.

Психологічна підтримка учнів під час війни є критично важливою для їхнього фізичного та психічного благополуччя. Військові конфлікти можуть створювати стрес, тривогу та травматичні досвіди для дітей і підлітків. Існує багато стратегій, які можуть бути корисними для надання психологічної підтримки учням, серед яких слід виділити:

1. Гарантування безпеки та стабільності. Безпека в навчальному та життєвому середовищі є пріоритетом, тому учні повинні відчувати, що їхні основні потреби в безпеці задоволені.

2. Забезпечення інформацією. Пояснення учням ситуації та надання об'єктивної інформації може допомогти зменшити тривогу та невизначеність. Зрозумілість є ключем до зменшення страху.

3. Проведення групових сесій підтримки. Групові сесії психологічної підтримки можуть бути корисними для учнів, які пережили події війни. Це може допомогти їм спілкуватися та ділитися своїми почуттями, досвідом із іншими, які пережили схожі травматичні події.

4. Психологічна консультація. Учні, які відчувають емоційний стрес або травматичний синдром, можуть потребувати індивідуальної психологічної підтримки від кваліфікованих фахівців.

5. Розвиток стратегії управління стресом. Важливо вчити учнів різним способам управління стресом, таких, як релаксація, дихальні вправи та медитація.

6. Постійний контакт із батьками. Співпраця з батьками є важливою, оскільки вони можуть бути ключовими фігурами в підтримці дітей під час війни.

7. Розвиток творчого потенціалу. Мистецтво, музика та інші види творчості можуть бути способом вираження емоцій та відволікання від стресу.

8. Виявлення та допомога в разі потреби. Важливо бути уважними до змін у поведінці та настрої учнів і швидко реагувати на будь-які сигнали та потреби в психологічній допомозі.

Психологічна підтримка учнів під час війни вимагає координації зусиль учителів, психологів, батьків, соціальних служб. Важливо пам'ятати, що кожен учень унікальний, і підходи до психологічної підтримки можуть різнитися, у залежності від потреб та реакцій на ситуацію.

Забезпечення інформаційної безпеки учнів, в умовах воєнного стану, є одним із важливих завдань освітньої системи. Діти і підлітки можуть бути вразливими до психологічних та фізичних загроз, а також стикатися зі зміною умов навчання та життя, тому безпека в інтернеті має велике значення. Важливо навчити учнів використовувати інформацію з інтернету, уникаючи потенційно небезпечних вебсайтів та контенту, аналізувати інформацію, яку вони отримують із різних джерел. Вони повинні відрізнити правдиву інформацію від фейкових новин та пропаганди. Окрім того, учні мають розуміти, як захищати свої особисті дані в інтернеті, уникати надання особистої інформації незнайомим людям, не розміщувати особисті дані у соціальних мережах та відкритих джерелах.

Отже, створення безпечного освітнього середовища є пріоритетним у забезпеченні якості освіти учасників освітнього процесу та зростанні їхнього творчого потенціалу. Зазначені вище прийоми, правила є базовими і можуть бути адаптовані, відповідно до конкретних потреб освітньої установи. Засоби та стратегії можуть різнитися, залежно від ступеня освітньої установи, вікових груп учнів та конкретних викликів, які можуть виникнути в освітньому середовищі закладу.

1	2	3	4	5	6
г) на територію школи не допускають сторонніх осіб та транспорт;					
д) у школі є охорона, ведеться відео-спостереження;					
е) у школі є укриття цивільного захисту населення, обладнане відповідно до вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту.					

3. Установіть, чи створено в закладі освіти належні санітарно-гігієнічні умови?

Складові	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) у школі завжди є якісна питна вода, наприклад, у кулерах;					
б) у школі є система каналізації;					
в) у школі здійснюється щоденне прибирання, вивіз сміття і відходів;					
г) усі навчальні класи, коридори, спортзал, бібліотека, столова, туалетні кімнати регулярно провітрюються або обладнані сучасною системою вентиляції;					
д) у шкільних приміщеннях комфортна температура упродовж усього навчального року;					
е) захисна споруда цивільного захисту обладнана системами водопроводу та каналізації;					
є) у школі облаштовані окремі туалетні кімнати для хлопців та дівчат, які забезпечені усім необхідним (закриті кабінки, відповідна кількість унітазів, рукомийників, є холодна і тепла вода, мило, папір тощо);					
ж) усі навчальні класи, допоміжні приміщення і пришкільна територія гарно освітлюються протягом навчального дня.					

4. Оцініть рівень пожежної та електричної безпеки у закладі освіти, відповідно до наступних критеріїв:

Критерії	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
1	2	3	4	5	6
а) у школі вогнегасники розміщено у доступному місці;					

1	2	3	4	5	6
б) шкільні приміщення обладнані засобами автоматичної пожежної сигналізації, стаціонарними автоматичними установками пожежогасіння;					
в) усі електропроводи та електричні розетки надійно ізольовано, забезпечено занулення й заземлення електрообладнання;					
г) у школі укриття цивільного захисту забезпечено електроживленням, штучним освітленням та первинними засобами пожежогасіння;					
д) персонал школи та учні періодично проходять навчання правилам пожежної та електричної безпеки;					
е) учні та персонал школи не мають доступу до елементів, які можуть опинитися під напругою унаслідок порушення ізоляції проводів.					

5. Чи забезпечено у закладі освіти доступ до якісного харчування, майданчиків для заняття фізичною культурою, пункту надання першої домедичної допомоги?

Складові	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) організовано гаряче харчування для всіх бажуючих;					
б) у школі працює буфет;					
в) в асортименті буфетної продукції немає чіпсів, солодкої газованої води та продуктів фастфуду;					
г) укриття цивільного захисту укомплектоване сухими сніданками та контейнерами для зберігання продуктів харчування;					
д) школа має майданчики й приміщення для заняття фізичною культурою на уроках і в позаурочний час;					
е) у школі є пункт надання домедичної допомоги;					
є) захисна споруда забезпечена засобами надання медичної допомоги відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях.					

6. Чи забезпечений заклад освіти сучасними технологічними засобами та навчально-методичними матеріалами для активного навчання дітей, із урахуванням особливостей їхнього розвитку?

- г) у середині захисної споруди відповідальні особи повинні допомогти учасникам освітнього процесу швидко та спокійно зайняти місця;
- д) для супроводу учнів початкових класів можуть бути залученні помічники;
- е) відповідальні особи після оголошення сигналу оповіщення мусять перевірити всі приміщення закладу на відсутність у них учасників освітнього процесу та працівників закладу, по завершенню перевірки прямувати до найближчого укриття;
- є) для швидкого надання медичної допомоги має бути залучений медичний працівник;
- ж) після завершення небезпеки та оголошення про відбій тривоги, учителі та відповідальні особи слідкують за тим, щоб вихід усіх учасників освітнього процесу з укриттів здійснювався колонами або групами;
- з) учитель сповіщає учнів про загрозу, а батьків – про переміщення дітей до укриття;
- и) учні, які перебувають на подвір'ї закладу, під час сигналу оповіщення повинні самостійно рухатися до найближчого укриття.

11. Персонал закладу освіти обізнаний із проєктом концепції «Безпечна і дружня до дитини школа»?

- а) педагогічні працівники, персонал закладу обізнані із концепцією «Безпечна і дружня до дитини школа»;
- б) увесь персонал закладу пройшов навчання з питань упровадження концепції «Безпечна і дружня до дитини школа»;
- в) учителі обговорюють з учнями питання концепції «Безпечна і дружня до дитини школа»;
- г) у закладі, за участю персоналу, учнів та їхніх батьків, складено план заходів щодо створення безпечного та дружнього до дітей середовища;
- д) персонал закладу, учні та їхні батьки приймають участь у реалізації плану заходів щодо впровадження концепції «Безпечна і дружня до дитини школа».

12. Чи підтримує заклад освіти дружню, заохочувальну й комфортну атмосферу для всіх учасників освітнього процесу?

Показники та шляхи створення комфортної освітньої атмосфери	Зовсім ні	Деякою мірою	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
<i>1</i>	2	3	4	5	6
а) у школі учні почувуються у безпеці;					
б) учителі заохочують учнів дбати одне про одного;					
в) у школі сприяють швидкій адаптації учнів з числа внутрішньо переміщених осіб;					
г) учителі допомагають учням у скрутних ситуаціях;					
д) учні впевнені, що за потреби отримають у школі допомогу та підтримку;					
е) учні мають право й можливість висловлювати свою думку та бути почутими у класі;					

1	2	3	4	5	6
є) у школі працівники почувуються у безпеці;					
ж) колектив школи згуртований та організований.					

13. Чи забезпечується у закладі освіти надання психологічних консультацій та психосоціальної підтримки дітей, постраждалих унаслідок воєнних дій та дітей із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах?

Критерії	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) психологічна служба школи забезпечує зниження рівня психосоціального стресу серед дітей та вчителів;					
б) психологічна служба школи забезпечує зниження рівня конфліктів і кількості проявів насильства у класі;					
в) психологічна служба школи забезпечує зниження рівня емоційних проблем у дітей.					

14. Заклад освіти проводить активну роботу щодо недопущення всіх видів насильства і має чіткі правила реагування на прояви насильства й знущання (булінгу)?

Напрями та шляхи підтримки закладом освітньої антибулінгової стратегії	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) у школі розроблено чіткі правила (протоколи) щодо попередження й реагування на прояви насильства;					
б) учні регулярно відвідують тренінги з розвитку соціальних навиків попередження й конструктивного розв'язання конфліктів;					
в) у школі регулярно проводять заходи, з метою формування негативного ставлення до насильства, підтримки взаємоповаги, посилення дружніх стосунків, створення позитивного психологічного клімату та вільної від насильства шкільної культури;					
г) учителі не застосовують фізичного покарання й психологічного тиску щодо учнів;					
д) усі учні мають право заявити про неналежну чи образливу поведінку будь-кого щодо них;					
е) учні знають, що за вияви насилля у школі або за її межами вони понесуть відповідальність;					
є) учителі мають змогу отримувати нові знання й набувати навички, які допомагають їм створювати безпечне середовище у школі;					
ж) політика школи забороняє психологічне покарання як прийнятну дисциплінарну процедуру;					
з) у школі встановлено порядок, згідно з яким батьки мають право заявити про неналежну чи образливу поведінку будь-кого щодо дитини.					

15. Чи проводиться у закладі освіти навчання психосоціальним навикам, сприятливим для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації?

Складові роботи закладу освіти щодо розвитку психосоціальних навиків	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) розвиток психосоціальних навиків, сприятливих для здоров'я, безпеки, успішної соціалізації та самореалізації є одним із ключових завдань школи;					
б) шкільні курси й предмети, спрямовані на набуття учнями психосоціальних навиків (аналізу і розв'язання проблем, критичного мислення, ухвалення зважених рішень, ефективної комунікації, співчуття, розбудови рівноправних стосунків, запобігання стресам та їх подолання, опору соціальному тиску, відмови від небажаних пропозицій тощо);					
в) учителі школи пройшли підготовку з методики формування психосоціальних навиків за темами здоров'я, безпеки, надзвичайних ситуацій, соціальної й громадянської компетентності, побудови миру (обсягом не менш як 90 годин);					
г) до навчання курсам з формування соціальної й здоров'язбережної компетентності допущені лише вчителі, які пройшли підготовку і мають відповідні сертифікати;					
д) на засіданнях методичної ради і методичних об'єднань учителів-предметників та класних керівників регулярно обговорюють питання організації та якості соціальної й здоров'язбережної освіти у школі.					

16. Що, на Вашу думку, необхідно зробити для покращення безпечних умов перебування дітей у школі, відповідно до сьогодення (за потреби)?

Із метою вивчення думок учнів 9-11-х класів, щодо створення безпечних умов для їхнього перебування у закладі освіти, де вони навчаються, було розроблено анкети, відповіді на які дали змогу здійснити порівняльний аналіз із опитуванням учителів за аналогічними аспектами безпекової ситуації у закладі освіти. Анкетування учнів проводилося за наступними запитаннями:

1. Чи інформують учнів учителі або керівництво закладу освіти щодо правил техніки безпеки під час занять, пожежної безпеки, правил поведінки під час надзвичайних ситуацій?

а) так, регулярно, із залученням спеціальних служб (пожежна, з надзвичайних ситуацій та інші);

б) так, регулярно вчителі інформують під час проведення навчальних занять;

в) у поодиноких випадках;

г) не інформують взагалі.

2. Чи відчуваєтеся Ви у безпеці, перебуваючи у школі?

а) так, мені безпечно;

б) здебільшого, так;

в) здебільшого, ні;

г) я не відчуваюся у безпеці.

3. У закладі освіти, де Ви навчаєтесь, розроблені правила поведінки під час надзвичайних ситуацій? Чи ознайомлені Ви з ними та чи дотримуетесь їх?

а) так, правила розроблені, оприлюднені, я їх дотримуюся;

б) так, правила розроблені, оприлюднені, але я їх не дотримуюся;

в) правила не оприлюднені, але я дотримуюся загальних правил культури поведінки;

г) мені нічого про це невідомо.

4. Чи забезпечено дотримання прав учнів у закладі освіти?

а) так;

б) переважно так;

в) переважно ні;

г) ні.

5. Як Ви вчините, якщо на території закладу освіти знайдете невідомий небезпечний предмет?

а) занесу його до школи;

б) покажу товаришеві і разом спробуємо розібрати його;

в) повідомлю про знахідку працівникам закладу освіти;

г) зателефоную за номером 101.

6. Оцініть, наскільки безпечними є шкільні приміщення, подвір'я і прилегла територія закладу освіти для життя та здоров'я учнів?

Вимоги	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) на дорогах біля школи є безпечні пішохідні переходи;					
б) поблизу школи не продаються тютюнові та алкогольні вироби;					
в) пришкільна територія огорожена парканом;					
г) на територію школи не допускають сторонніх осіб та транспорт;					
д) у школі є охорона, ведеться відеоспостереження;					
е) у школі є укриття цивільного захисту населення, обладнане відповідно до вимог щодо утримання та експлуатації захисних споруд цивільного захисту.					

7. Оцініть рівень пожежної та електричної безпеки у закладі освіти, де Ви навчаєтеся, відповідно до наступних критеріїв:

Критерії	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
а) у школі вогнегасники розміщено у доступному місці;					
б) шкільні приміщення обладнані засобами автоматичної пожежної сигналізації, стаціонарними автоматичними установками пожежогасіння;					
в) усі електропроводи та електричні розетки надійно ізольовано, забезпечено занулення й заземлення електрообладнання;					
г) у школі укриття цивільного захисту забезпечено електроживленням, штучним освітленням та первинними засобами пожежогасіння;					
д) персонал школи та учні періодично проходять навчання правилам пожежної та електричної безпеки;					
е) учні та персонал школи не мають доступу до елементів, які можуть опинитися під напругою унаслідок порушення ізоляції проводів.					

8. Як Ви будете рухатися, щоби вибратися з приміщення, де сталася пожежа?

- а) пригнувшись або повзком;
- б) на повний зріст;
- в) пригнувшись або повзком, затуливши рот і ніс вологою ганчіркою.

9. У закладі освіти реагують на звернення про випадки булінгу?

- а) так, завжди;
- б) переважно так;
- в) переважно ні;
- г) ні, ніколи;
- д) таких випадків не було.

10. Чи забезпечено у закладі освіти, де Ви навчаєтеся, доступ до якісного харчування, майданчиків для заняття фізичною культурою, пункту надання першої домедичної допомоги?

Складові	Зовсім ні	Деякою мірою так	Здебільшого так	Абсолютно так	Не можу оцінити
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
а) організовано гаряче харчування для всіх бажуючих;					

1	2	3	4	5	6
б) у школі працює буфет;					
в) в асортименті буфетної продукції немає чіпсів, солодкої газованої води та продуктів фастфуду;					
г) укриття цивільного захисту укомплектоване сухими сніданками та контейнерами для зберігання продуктів харчування;					
д) школа має майданчики й приміщення для заняття фізичною культурою на уроках і позаурочний час;					
е) у школі є пункт надання домедичної допомоги;					
є) захисна споруда забезпечена засобами надання медичної допомоги, відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях.					

11. У закладі освіти, де Ви навчаєтеся, проводять навчання учнів з питань мінної безпеки?

- а) зовсім ні;
- б) деякою мірою так;
- в) здебільшого так;
- г) абсолютно так;
- д) не можу оцінити.

12. Що, на Вашу думку, необхідно зробити для покращення безпечних умов перебування дітей у школі, відповідно до сьогодення (за потреби)?

Однією із категорій респондентів дослідження були батьки учнів, опитування яких дало змогу оцінити рівень їхнього задоволення створеним у закладі освіти, у якому навчаються їхні діти, освітнім середовищем, з огляду на його безпеку, та організацію освітнього процесу. Анкети для батьків склалися із наступних запитань:

1. Що для Вас є найбільш значущим при відвідуванні закладу освіти Вашою дитиною? Щоби вона (*цифрами розставте пріоритети*):

- а) була у безпеці;
- б) отримувала гарні знання;
- в) розвивалася як особистість;
- г) була здоровою, фізично підготовленою;
- д) виховувала характер;
- е) навчилася спілкуванню, була комунікабельною;
- є) навчилася нестандартно мислити;
- ж) вільно працювала з комп'ютером;
- з) набула гарних манер;
- и) була ерудованою;
- і) уміла організувати своє життя;
- ї) оволоділа основами ділових стосунків;
- й) оволоділа різними мовами.

2. Які безпекові питання організації освітнього процесу під час навчального року в умовах воєнного стану найбільше Вас турбують?

- а) небезпека для життя і здоров'я дитини через ракетні удари, які становлять загрозу для закладів освіти та дітей;
- б) загроза ворожого вторгнення на територію, де Ви проживаєте;
- в) дорога до закладу освіти є небезпечною для дитини;
- г) укриття цивільного захисту не відповідає нормам безпеки;
- д) дитина не встигне вчасно дістатися до місця навчання через повітряну тривогу;
- е) дітям буде важко знаходитися в укритті довгий час.

3. Яке місце, на Вашу думку, є найнебезпечнішим для навчання дитини?

- а) удома – у квартирі чи будинку;
- б) під час повномасштабної війни безпечних місць та населених пунктів на території України немає;
- в) заклад освіти, бо там є укриття, й дитина упродовж усіх занять перебуватиме під наглядом дорослих;
- г) інше (що саме?) _____

4. Чи розробляли Ви алгоритм дій дитини у разі повітряної тривоги по дорозі до школи та зі школи до місця проживання?

- а) так;
- б) ні;
- в) не замислювалися над цим питанням.

5. Чи проводилася закладом освіти роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту в школі?

- а) так, розповідали та проводили огляд укриття;
- б) так, розповідали без огляду захисної споруди;
- в) ні, ніяк не повідомляли про стан та відповідність до норм Державної служби з надзвичайних ситуацій укриття цивільного захисту, що розташовано в закладі освіти.

6. Чи задоволені Ви станом створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти?

- а) так, задоволений (на);
- б) переважно задоволений (на);
- в) переважно не задоволений (на);
- г) не задоволений (на).

7. Якщо Ви незадоволені станом безпеки у закладі освіти, де навчається Ваша дитина, то вкажіть, що саме є причиною такого ставлення (можливо декілька варіантів відповіді)?

- а) недостатня кількість первинних засобів пожежогасіння в закладі освіти;
- б) захисна споруда непридатна, на Ваш погляд, до експлуатації;
- в) недостатнє навчання безпечній поведінці дітей під час освітнього процесу, формальне проведення інструктажів;

- г) відсутній контроль при вході на територію закладу освіти;
- д) відсутні перепустки для учнів;
- е) фактори незадоволення відсутні.

8. Чи надавав заклад освіти чіткі рекомендації для учнів та їхніх батьків щодо безпечного маршруту до школи?

- а) так;
- б) ні.

9. Якщо Ви особисто або хтось з Ваших знайомих звертались з приводу випадків булінгу, якою була реакція закладу освіти?

- а) проблема вирішувалась конструктивно і подібних випадків більше не траплялося;
- б) проблема вирішувалась конструктивно;
- в) реакція на звернення була формальною;
- г) звернення не розглянуте;
- д) я не звертався (лася) та не знаю таких випадків.

10. Чи вимагала від Вас адміністрація закладу освіти, у якому навчається Ваша дитина, сформувати рюкзак безпеки учня?

- а) так;
- б) ні;
- в) уперше чую про таке.

2.2. Аналітико-статистичні дані проведеного моніторингового дослідження стану безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти Сумської області в умовах воєнного стану

Навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та зовнішнього незалежного оцінювання Сумського ОІППО було проведено моніторингове дослідження стану створення безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану в закладах загальної середньої освіти.

Головні завдання зазначеного вище дослідження полягали у вивченні:

- стану створення безпечних умов у закладах освіти, забезпечення їх укриттями цивільного захисту населення;
- рівня психосоціального комфорту учнів та педагогічних працівників в освітніх закладах;
- рівня формування навиків безпечної поведінки та психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу;
- стану пожежної безпеки та санітарно-гігієнічних умов в освітніх закладах громади (зокрема, в укриттях цивільного захисту);
- функціонування пропускного режиму у закладах загальної середньої освіти територіальної громади;
- організації безбар'єрності шкільних споруд громади;
- наявності безпечних маршрутів до освітніх закладів.

Опитування проводилося серед заступників директорів, педагогічних працівників, учнів 9-11-х класів та їхніх батьків. У ході моніторингового дослідження респондентам пропонувався ряд запитань, відповіді на які дали змогу оцінити рівень безпеки в закладі загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються.

У дослідженні взяли участь 3931 респондент, із них: 1944 – учні, 655 – учителі, 1332 – батьки.

Дослідження було проведено у закладах загальної середньої освіти Роменської, Шосткинської міських, Дубов'язівської селищної, Грунської сільської територіальних громад.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що більшість респондентів (53 %) вважають, що у закладах загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються, захисні споруди цивільного захисту відповідають вимогам щодо їх утримання та експлуатації; 31 % опитаних повідомили, що укриття деякою мірою відповідають вимогам; на думку 7 % респондентів укриття здебільшого відповідають вимогам; 5 % зазначили, що захисні споруди зовсім не відповідають рекомендаціям; 4 % не змогли оцінити дане питання (рис. 2.2.1).

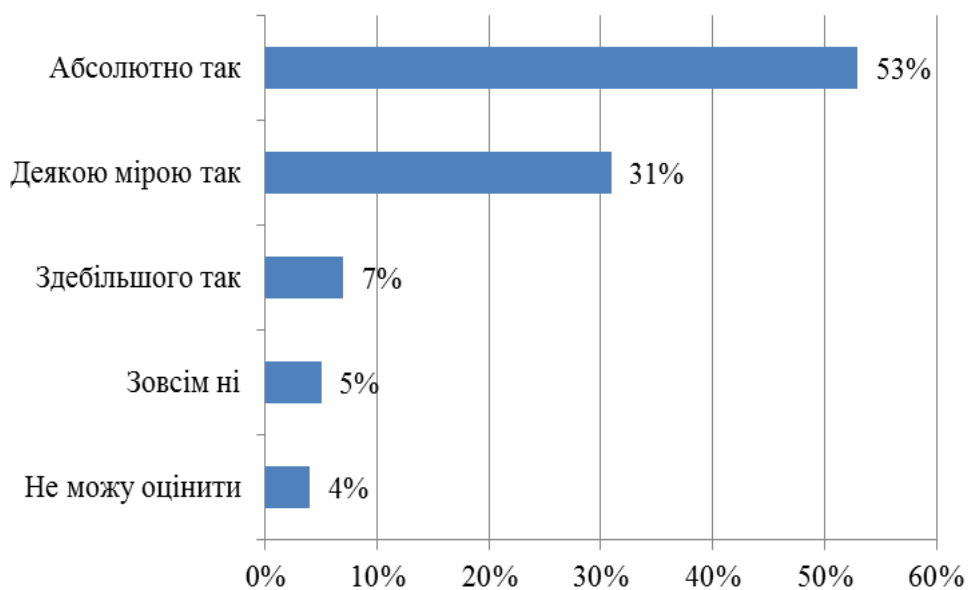

Рисунок 2.2.1. Відповідність споруди цивільного захисту вимогам щодо її утримання (відповіді респондентів, у %)

У ході моніторингового дослідження було встановлено, що захисні споруди переважної більшості (73 %) закладів загальної середньої освіти забезпечені електроживленням, штучним освітленням та первинними засобами пожежогасіння. У 34 % захисних споруд наявні засоби надання медичної допомоги відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях. Майже половина респондентів (47 %) відмітили, що захисні споруди обладнані wi-fi роутерами для доступу до мережі інтернет та частково

укомплектовані сухими сніданками, контейнерами для зберігання продуктів харчування та їхніх відходів (30 %) (рис. 2.2.2).

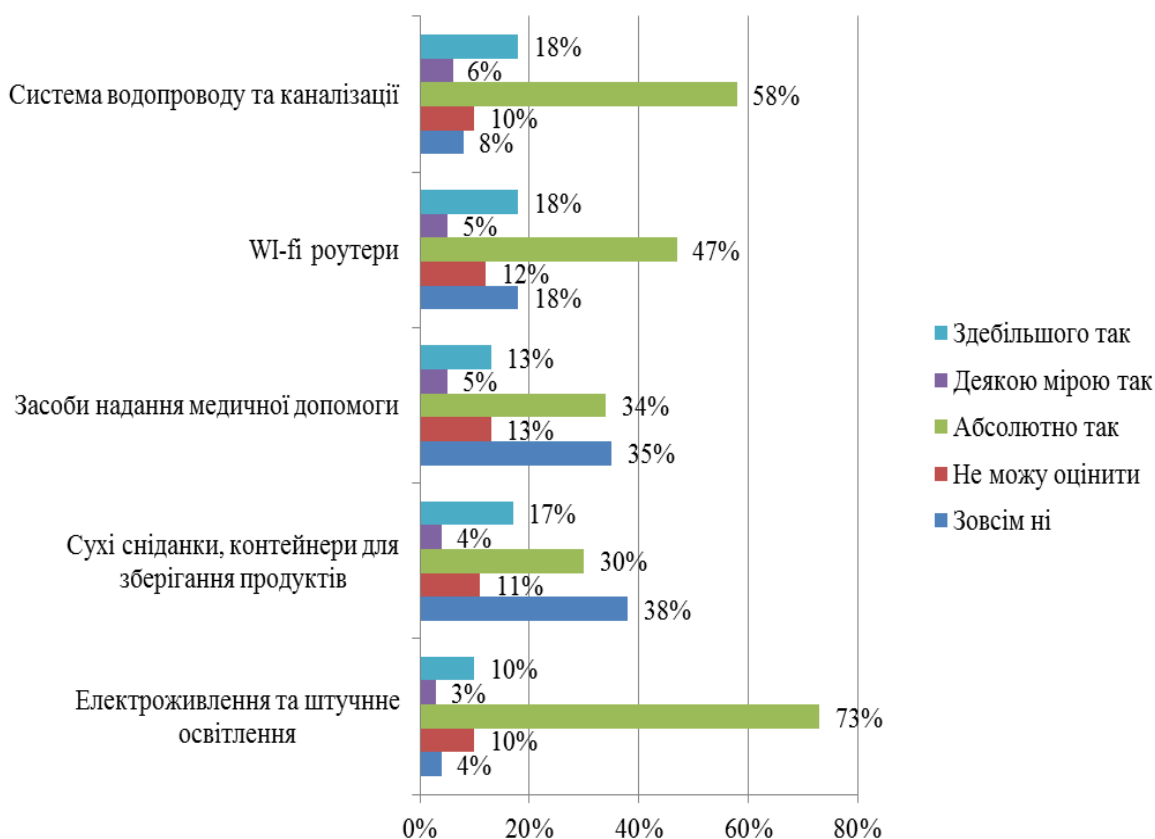

Рисунок 2.2.2. Укомплектування захисної споруди закладу загальної середньої освіти (відповіді респондентів, у %)

Заклади загальної середньої освіти є одними з найбільш вразливих об'єктів із точки зору протипожежної небезпеки. Будь-яка надзвичайна ситуація в умовах воєнного стану може виникнути у будь-яку хвилину та призвести до загрози здоров'ю і життю учасників освітнього процесу. Саме тому пожежна безпека є пріоритетом як для органів державної влади, так і для адміністративного апарату закладів освіти.

Результати моніторингового дослідження показали, що працівники закладів освіти та учні (58 %) систематично проходять навчання правилам пожежної та електричної безпеки (рис. 2.2.3). Керівництво закладів загальної середньої освіти та учителі регулярно інформують учнів щодо правил техніки безпеки під час занять, правил поведінки у надзвичайних ситуаціях із залученням спеціальних служб. Разом із тим, у ході дослідження було з'ясовано, що шкільні приміщення не обладнано системами протипожежного захисту. Первинними засобами гасіння в закладах загальної середньої освіти є вогнегасники, ємності з піском та пожежні стенди зі щитом і спеціальним інвентарем. Плани евакуації та плани дій, на випадок пожежі, розміщено у доступному місці.

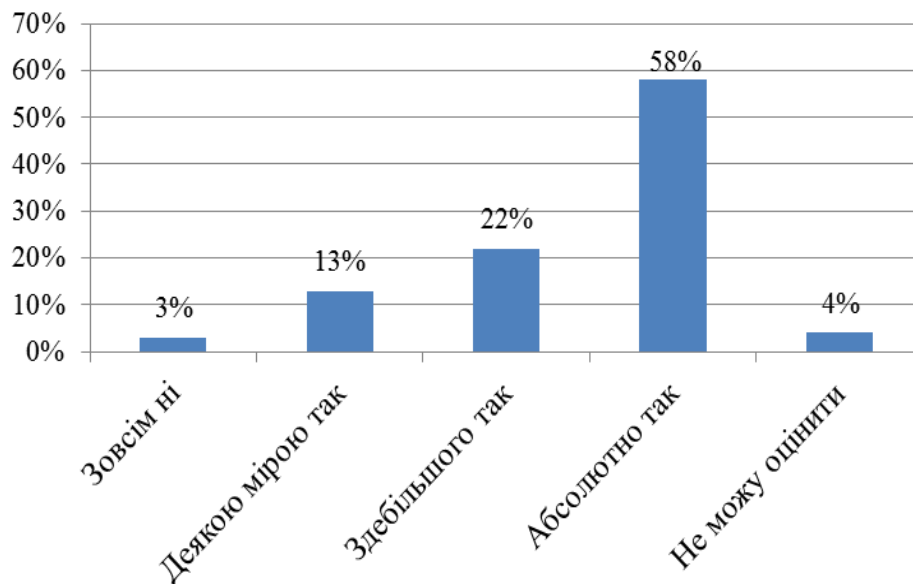

Рисунок 2.2.3. Проходження педагогічними працівниками та учнями навчання правилам пожежної та електричної безпеки, у %

Питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак особливої актуальності воно набуває, коли та чи інша країна потрапляє в зону конфлікту, військової агресії, окупації. На жаль, сьогодні в такій кризовій ситуації опинилася Україна. Надважливо в цей час створити всі можливі умови для забезпечення захисту життя та здоров'я дітей, прийняти виклики часу, пов'язані із безпековою ситуацією та війною. Чітке розуміння учасниками освітнього процесу алгоритму дій під час загрози та виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру убезпечить їх та зменшить негативні наслідки.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що закладам загальної середньої освіти громад, які брали участь в дослідженні, вдалося організувати безпечне освітнє середовище. У закладах проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, сходів; розроблено плани евакуації, згідно яких чітко розподілено обов'язки персоналу на випадок виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях, зокрема, під час оголошення повітряної тривоги. Педагогічні працівники та учні досконало знають свої обов'язки під час сигналу повітряної тривоги та чітко дотримуються алгоритму дій щодо переходу в укриття.

Сумська область – одна з перших областей, яку було звільнено з окупації, тому важливим завданням сьогодні є навчити дітей основ мінної безпеки та правил поведінки з вибухонебезпечними предметами. Відповідаючи на запитання опитувальника: «У закладі освіти, де Ви навчаєтеся, проводяться навчання учнів з питань мінної безпеки?», 60 % учнів запевнили, що даний вид роботи проводиться; 17 % респондентів вказали, що заняття здебільшого проводяться; 14 % обрали варіант відповіді «Деякою мірою», і лише 6 % зазначили, що з ними зовсім не проводилися такого роду заняття (рис. 2.2.4).

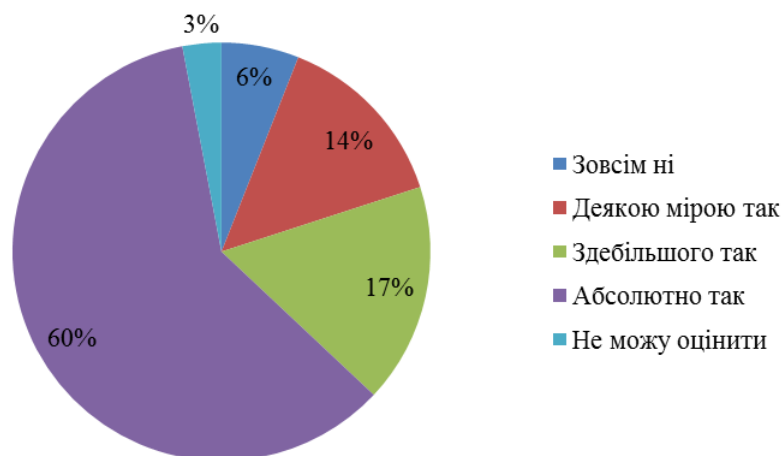

Рисунок 2.2.4. Проведення занять з питань мінної безпеки (відповіді учнів, у %)

Воєнний стан у країні вплинув та змінив звичну поведінку учнів. Дитяча допитливість заміщена відчуттям страху, зокрема, при виявленні підозрілих предметів. Діти, відповідаючи на запитання анкети щодо своїх дій при знаходженні на території закладу освіти невідомого небезпечного предмету, майже одногласно відповіли, що повідомлять про знахідку працівників закладу освіти (76 %) та телефонують за номером 101 (24 %).

Питання, що було вивчено у ході моніторингового дослідження, є охорона закладів загальної середньої освіти та наявність у них систем відеоспостереження. Створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти залишається обов'язком керівника.

Питання посилення безпеки у закладах освіти стало актуальним після початку російської агресії ще у 2014 році, наразі, на ньому зосереджено найбільшу увагу. Керівникам закладів освіти необхідно так посилити режим безпеки, щоб у приміщення школи неможливо було пронести будь-які сторонні предмети, у тому числі вибухонебезпечні речовини. Варто зауважити, що безпека життя школярів починається з огорожі, яка виконує роль фортифікаційної споруди, і є превентивним захистом. Вона необхідна для обмеження доступу сторонніх осіб та заїзду автотранспорту на територію закладу освіти.

У ході моніторингового дослідження було встановлено, що у переважній більшості закладів загальної середньої освіти (72 %), що брали участь в опитуванні, наявні огорожувальні паркани, охорону здійснюють штатні працівники, які, фактично, лише стежать за входом-виходом у заклад освіти сторонніх осіб (рис. 2.2.5). Головним чином, це пов'язано з тим, що у чинних типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти, затверджених наказами Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти», від 01.02.2018 № 90 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року № 205», передбачено лише посаду сторожа. У

його обов'язки входить охорона приміщень, шкільного майна, спостереження за економією енергоресурсів та пожежною безпекою у закладі тощо. Єдиний пункт, який стосується контрольно-пропускної складової – запис у журналі відвідувачів та мети їхнього перебування у закладі освіти. За законодавством, відповідальність за безпеку школярів несе адміністрація закладу освіти та вчителі, а не сторожі-вахтери (рис. 2.2.5).

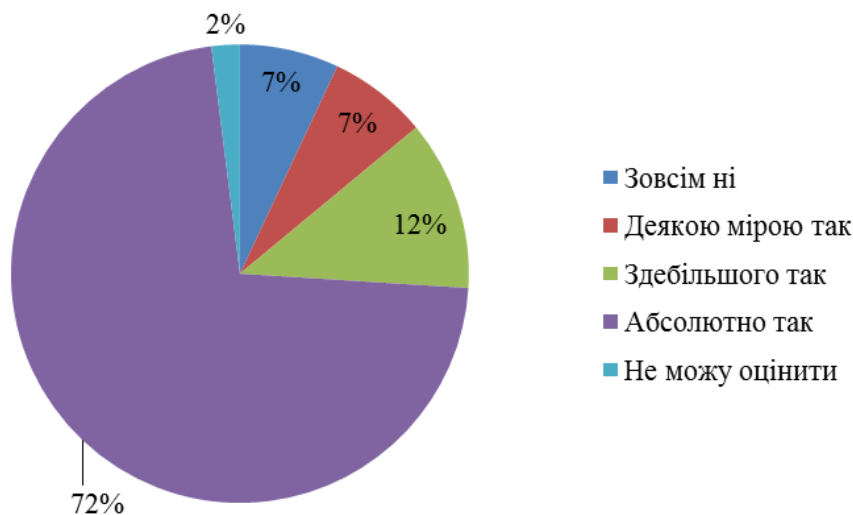

Рисунок 2.2.5. Наявність охорони у закладах загальної середньої освіти (відповіді респондентів, у %)

В одному із запитань опитувальника респондентам пропонувалося оцінити рівень своєї безпеки під час перебування у закладі загальної середньої освіти. Переважна більшість учителів (71 %) запевнила, що вони почуваються у безпеці, 8 % обрали варіант «Деякою мірою так». Більше половини учнів (54 %), відповідаючи на дане запитання анкети, зазначили, що вони почуваються абсолютно захищеними під час освітнього процесу в очному режимі (рис. 2.2.6).

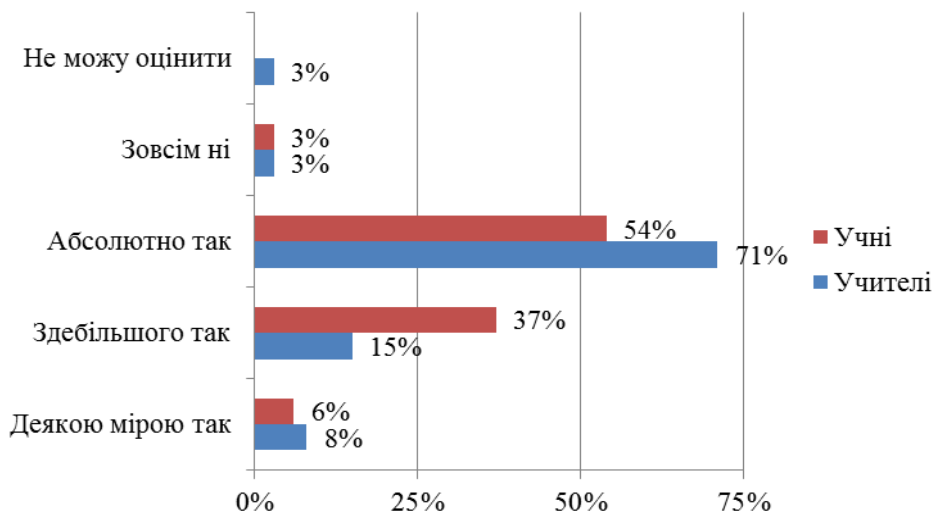

Рисунок 2.2.6. Ступінь відчуття безпеки в учасників очного процесу навчання (відповіді респондентів, у %)

У ході дослідження, паралельно з опитуванням учнів та педагогічних працівників, стосовно оцінки своєї безпеки у закладі освіти, батькам було запропоновано оцінити рівень свого задоволення станом безпеки освітнього середовища закладу освіти. За результатами опитування, було з'ясовано, що більшість (73 %) батьків задоволені створеними у закладах освіти умовами навчання дітей; 8 % респондентів відмітили, що їх вони не влаштовують або задовольняють деякою мірою (17 %). Майже дві третини (65 %) респондентів зазначили, що фактори незадоволення відсутні. Незначна кількість (16 %) вказала, що, на їхню думку, захисні споруди непридатні до експлуатації; по 6 % опитаних батьків відмітили, що в закладах освіти недостатня кількість первинних засобів пожежогасіння та недостатнє навчання безпечній поведінці дітей під час освітнього процесу, формальне проведення інструктажів (рис. 2.2.7).

Рисунок 2.2.7. Фактори незадоволеності батьків організацією освітнього процесу, (відповіді респондентів, у %)

Таким чином, аналізуючи дані опитування, можна стверджувати, що у закладах загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, адміністрації та педагогічним працівникам безпосередньо вдалося створити безпечні умови для навчання учнів.

Опитуючи батьків стосовно того, що для них є найбільш значущим при відвідуванні закладу загальної середньої освіти їхньою дитиною, отримуємо наступні результати: найбільша кількість респондентів (64 %) зазначили, що дивлячись на сучасний розвиток подій, на те, що наша система освіти функціонує в умовах воєнного стану, для них пріоритетом є те, щоб діти перебували у безпеці під час освітнього процесу у закладі освіти; для 13 % респондентів головним залишаються отримані у закладах освіти знання,

якісний та цікавий освітній процес, практичні навички, наближені до життя. Для 4 % батьків найбільш значущим є розвиток дитини як особистості та уміння організувати своє життя. Сучасні діти багато часу проводять за гаджетами, мало спілкуються між собою, тому не дивно, що наступне, на чому наголосили батьки, відповідаючи на запитання опитувальника, – щоб дитина навчилася спілкуванню, була комунікабельною (3 %), бо саме через спілкування лежить шлях до життєвого і професійного успіху (рис. 2.2.8).

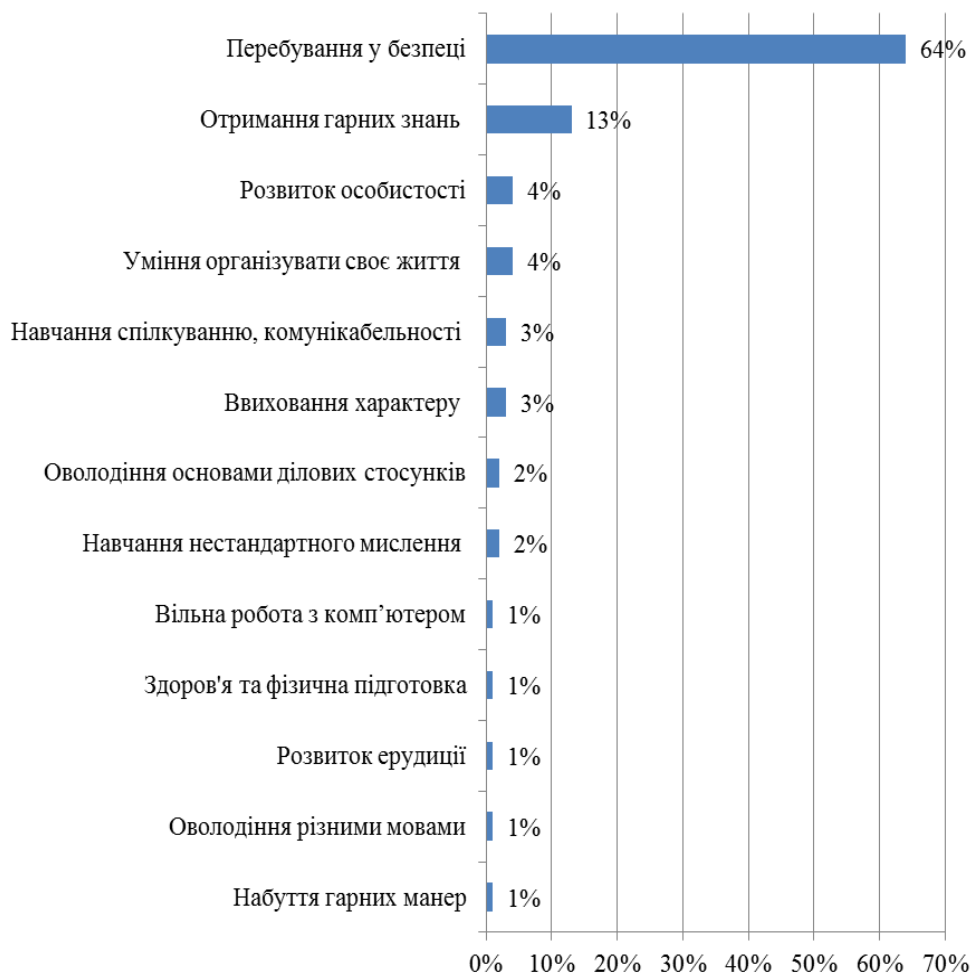

Рисунок 2.2.8. Критерії відвідування учнями закладу освіти (відповіді батьків, у %)

Переважає більшість батьків (81 %), відповідаючи на запитання про безпекові складові організації освітнього процесу, зазначили, що вони стурбовані загрозою ракетних ударів, які є небезпечними. Незначна кількість батьків (7 %) відповіли, що хвилюються через можливість повторного ворожого вторгнення на територію, де вони проживають. Лише 4 % опитаних зазначили, що укриття цивільного захисту у школі не відповідає нормам безпеки та 8 % батьків стурбовані, що дітям буде некомфортно знаходитися в укритті довгий час (рис. 2.2.9).

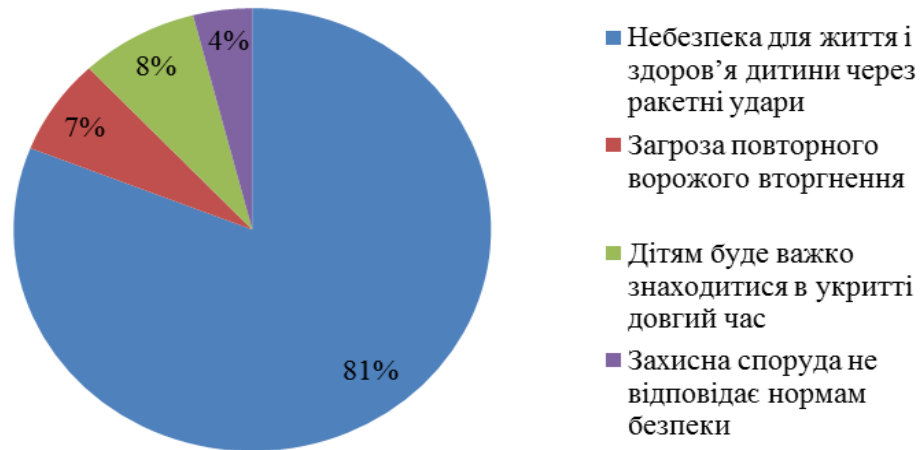

Рисунок 2.2.9. Безпеківі питання організації освітнього процесу, що найбільше турбують батьків (відповіді батьків, у %)

Переважна більшість батьків (72 %) вважають, що під час повномасштабної війни безпечних місць та населених пунктів на території України немає; 16 % опитаних відповіли, що вдома, у квартирі чи будинку, дитина перебуває у більшій безпеці; 12 % зазначили, що саме заклад освіти є укриттям, у якому дитина впродовж усіх занять перебуває під наглядом дорослих та є більш захищеною (рис. 2.2.10).

Рисунок 2.2.10. Найнебезпечніше місце для навчання дітей (відповіді батьків, у %)

Незначний відсоток тих, хто обрав заклад освіти у якості найнебезпечнішого місця навчання для дітей, пов'язаний, перш за все, з тим, що не у всіх закладах освіти адміністрацією проводилася роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного

захисту. Так, 47 % респондентів відмітили, що їм доводилося довіряти інформацію про наявність у закладі освіти укриття, але без огляду захисної споруди та 10 % опитаних батьків вказали на те, що вони не були повідомлені про стан та відповідність до норм Державної служби з надзвичайних ситуацій укриття цивільного захисту, що міститься в закладі освіти (рис. 2.2.11).

Рисунок 2.2.11. Поінформованість батьків щодо наявності та стану укриття цивільного захисту у закладі освіти (відповіді батьків, у %)

Відповідно до методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу у 2022-2023 році [29], батьки учнів мають бути поінформовані про стан укриття та протоколи безпеки для випадків повітряної тривоги. По-перше, батьки мають знати, що відбувається з їхніми дітьми у закладі освіти під час оголошення сигналу «повітряна тривога», як і куди здійснюється евакуація. По-друге, володіння інформацією про протоколи безпеки дозволить батькам додатково проговорити їх із дітьми, переконати їх дотримуватися і не хвилюватися. Важливо, спільно з батьками, також домовитися про додатковий вміст шкільного наплічника – «рюкзака безпеки» учня, який має вміщувати воду, перекус, необхідні ліки з інструкцією щодо того, як і коли їх потрібно приймати, запискою з прізвищем дитини, батьків, контактними номерами телефонів, домашньою адресою.

У ході проведеного дослідження було з'ясовано, що у більшості батьків (77 %) адміністрація закладу освіти, у якому навчається дитина, вимагала сформувати «рюзак безпеки» учня; 18 % батьків зазначили, що їх нічого не прохали зробити по даному питанню, а 5 % респондентів вперше чують про таке поняття.

Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін під час воєнного стану. Керівники закладів освіти та педагоги тримають освітній фронт, продовжуючи працювати в умовах війни, формують унікальний

педагогічний досвід, переосмислюють роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе безпековий рівень відповідальності. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій, вимушено перемістилася за кордон або перебувають в межах України. Тому, особливо актуальним для закладів освіти, що зараховують на навчання дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, є перегляд антибулінгових політик, розроблення адаптаційних заходів для учнів, які змушені були переселитися на більш безпечні території.

Емоційно-психологічну складову освітнього середовища учнів і вчителів забезпечує створений у закладах освіти сприятливий шкільний клімат, перший крок до якого є запобігання всім проявам насильства, дискримінації за будь-якою ознакою. Дослідження з цього питання виявило, що у закладах освіти, охоплених вивченням, сприяють швидкій адаптації учнів з числа внутрішньо переміщених осіб (77 %); розроблено чіткі правила щодо попередження й реагування на прояви насильства (83 %) та учні систематично проходять тренінги з розвитку соціальних навичок попередження й конструктивного розв'язання конфліктів (41 %) (рис. 2.2.12).

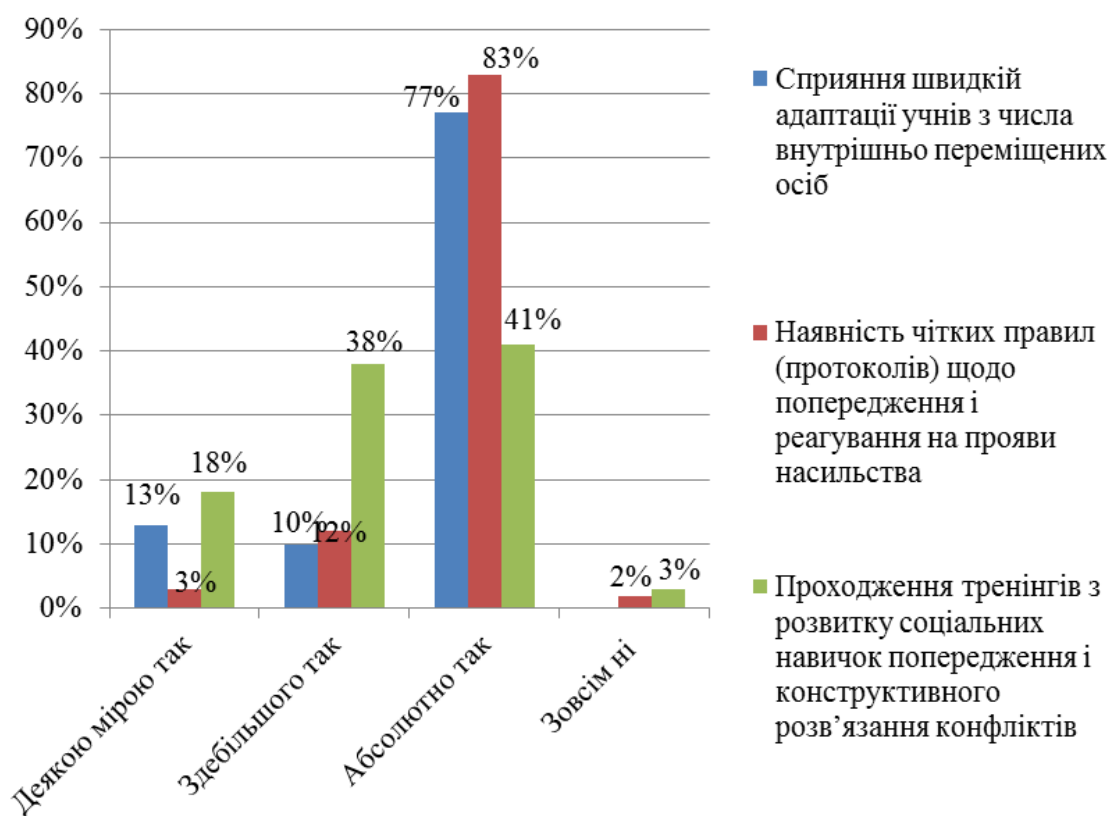

Рисунок 2.2.12. Засоби психосоціальної підтримки дітей психологічними службами закладів освіти (відповіді педагогічних працівників, у %)

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим залишається уміння співпрацювати з іншими, підтримувати один одного, вести конструктивний діалог. Допомогти дитині інтегруватися в новий шкільний колектив, долучити

її до освітнього процесу, зменшити рівень стресу, не виділяти з-поміж інших учнів як «жертву», мотивувати вчитися – це робота, покладена на шкільного психолога. За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що роль психологічної служби в закладах загальної середньої освіти територіальних громад, що брали участь у дослідженні, переважно виконують педагогічні працівники, які володіють прийомами надання психологічної допомоги, емоційної підтримки учасників освітнього процесу та приділяють належну увагу зниженню рівня емоційних проблем, психосоціального стресу серед учнів з числа внутрішньо переміщених осіб.

На підставі систематизації даних опитування можна констатувати, що безпечне освітнє середовище у закладах загальної середньої освіти – це важливий аспект навчання та розвитку, ключове завдання організації безпеки всіх учасників освітнього процесу.

2.3. Методичні рекомендації щодо організації безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану

У зв'язку з введенням воєнного стану на території України, надзвичайно важливим є питання створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти, на що звертають свою увагу педагоги, учні та їхні батьки. Створити безпечні умови у закладах освіти, забезпечити їх укриттями, сформувані в учнів навички безпечної поведінки в закладах освіти та за їх межами, надавати необхідну психоемоційну підтримку учням – головні завдання та умови організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти сьогодення.

Ураховуючи зазначене вище, з метою створення безпеки учасників освітнього процесу закладів загальної середньої освіти вважаємо за доцільне:

Адміністрації закладів загальної середньої освіти:

1. Розробити та дотримуватися пам'ятки безпечного освітнього середовища у закладі загальної середньої освіти.

2. Забезпечити контроль за дотриманням правил безпечної поведінки в закладі освіти всіма суб'єктами педагогічного процесу (педагогічними працівниками, учнями та їхніми батьками).

3. Проводити інструктивні наради з питань удосконалення безпеки в закладі загальної середньої освіти з педагогами, учнями та їхніми батьками.

4. Інформувати педагогічний колектив та батьківську громадськість про нові законодавчі акти щодо створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти.

5. Обговорювати на засіданнях методичних об'єднань класних керівників та учителів-предметників нормативні документи з питань організації та якості соціальної та здоров'язбережувальної освіти у закладі.

6. Сприяти взаємодії з підрозділами управління з надзвичайних ситуацій для роз'яснення та спільної роботи щодо покращення питань безпеки дітей у закладі загальної середньої освіти та поза його межами.

7. Залучати педагогічних працівників, батьків до участі у вебінарах, конференціях та інших заходах щодо протидії насильству та створенні в закладі освіти безпечного освітнього середовища.

8. Організовувати методичний супровід роботи класних керівників з питань адаптації учнів з числа внутрішньо переміщених осіб до нового освітнього середовища.

9. Забезпечувати проходження працівниками закладу загальної середньої освіти навчань-тренінгів з питань надання першої невідкладної домедичної допомоги.

10. Проводити інформаційно-демонстраційну роботу з батьківською громадськістю щодо наявності та відповідності до установлених норм укриття цивільного захисту у закладі загальної середньої освіти. Ознайомлювати батьків із протоколами безпеки для випадків повітряної тривоги та евакуації до укриття.

11. Здійснювати внутрішній моніторинг стану проведення занять у класах безпеки щодо розвитку в учнів навичок здоров'язбережувальної поведінки.

12. Посилити пропускний режим до закладу освіти та на прилеглу до нього територію.

13. Оприлюднити на вебсайтах (у разі їх відсутності – на вебсайтах своїх засновників) контакти безкоштовної кризової психологічної допомоги в період війни в країні.

14. Інформувати учасників освітнього процесу щодо можливості отримання психологічних послуг у закладі освіти.

15. Сприяти підвищенню компетентності практичних психологів, соціальних педагогів та інших педагогічних працівників з питань надання першої психологічної допомоги; психологічної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події.

16. Сприяти впровадженню в закладі освіти у роботу з дітьми програм формування стійкості до стресу, розвитку резильєнтності у дітей, психосоціальної допомоги дітям, які пережили психотравмуючі події; програм профілактики емоційного вигорання практичних психологів, соціальних педагогів та інших педагогічних працівників.

Педагогічним працівникам:

1. Неухильно дотримуватися правил безпечної поведінки відповідно до пам'ятки безпечного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти.

2. Продовжувати систематично брати участь у психологічних тренінгах та семінарах щодо подолання стресових ситуацій, зниження рівня емоційних проблем.

3. Систематично повторювати з учнями правила евакуації та поведіння з незнайомими предметами.

4. Проводити бесіди з учнями та їхніми батьками щодо покращення безпечних умов перебування дітей у закладі освіти.

5. Брати участь у навчальних тренінгах, вебінарах, конференціях та інших заходах щодо створення та підтримки в закладі безпечного освітнього середовища та психологічного супроводу учасників освітнього процесу.

6. Організувати проведення тематичних класних годин або годин спілкування: «Стоп булінг!», «Обережно, мінна небезпека!», «Як поводитися в надзвичайній ситуації?» тощо.

7. Активно залучати батьків до профілактичної роботи з дітьми. Проводити бесіди для батьків щодо проблем булінгу та засобів його упередження, протистояння; висвітлення питань щодо методів виховання, які б унеможливили насильницькі моделі поведінки дітей.

8. Заохочувати учнів до участі в заходах «Тиждень здоров'я», «Тиждень правової безпеки», діяльності гуртків «Юних пожежників» тощо.

9. Проводити діагностику стану психологічного клімату класу, виявляти дітей, які зазнали цькування або можуть піддаватися булінгу. За наслідками діагностичного дослідження планувати профілактичну або корекційну роботу з класом та окремими учнями.

10. Сприяти швидкій адаптації учнів з числа внутрішньо переміщених осіб до нового освітнього середовища.

11. Залучати учнів старшої школи до організації та проведення інформаційної діяльності та волонтерського руху в громаді, заохочувати старшокласників до участі в добродійних акціях та заходах.

12. Демонструвати дітям спокій і впевненість. Намагатися створити безпечний, гарно організований простір спілкування, з чіткими і зрозумілими дітям правилами. Учні мають відчувати відкритість педагога, щирість та небайдужість.

13. Упроваджувати, під час уроку, психологічні хвилини, які допоможуть здобувачу освіти впоратися зі стресом та його наслідками, емоційно налаштуватися на урок, на плідну роботу, завдяки чому створюватиметься сприятлива атмосфера, яка дасть змогу дітям розслабитися, зняти емоційне напруження, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту.

14. Використовувати сучасні педагогічні технології та методи навчання й виховання для підвищення пізнавального інтересу дітей, які постраждали в ході воєнних дій. Обирати навчальний, стимулюючий матеріал, оминаючи той, що може викликати у дітей асоціації, пов'язані з подіями війни.

15. Проводити класні години, позанавчальні заходи щодо формування морально-ціннісної сфери взагалі, цінності життя, зокрема, та оволодіння навиками проблемно-вирішальної поведінки.

ВИСНОВКИ

Освіта в Україні з 24 лютого 2022 року функціонує у нових реаліях, що зумовлені широкомасштабною збройною російською агресією. Ціль, яку визначив агресор, полягає в знищенні державності України, геноциді українців як етносу.

Війна негативно впливає на організацію освітнього процесу, це зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності освітньої сфери на період дії воєнного стану. Передусім, постала необхідність забезпечення учасників освітнього процесу. Міністерство освіти і науки України, місцеві органи виконавчої влади та заклади освіти здійснюють відповідні кроки щодо законодавчого, нормативно-правового врегулювання питань, спрямованих на реалізацію безпечного функціонування закладів освіти, організації освітнього процесу, оновлення змісту освіти, захисту прав здобувачів освіти та педагогічних працівників.

На сьогодні, Міністерством освіти і науки України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Міністерством внутрішніх справ України та Державною службою якості освіти України розроблено накази, вимоги та рекомендації щодо організації освітнього процесу у закладах освіти, облаштування безпечного укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту та алгоритми дій під час оголошення надзвичайних подій. Відповідно до наданих рекомендацій, адміністраціям закладів освіти необхідно переглянути облаштування навчальних кабінетів, організувати безпечне та безперешкодне пересування учнями закладом освіти, розробити та запровадити у закладі освіти чіткі процедури реагування та поведінки у надзвичайних ситуаціях та постійно відпрацювати їх із учнями та вчителями.

Задля посилення роботи з питань безпеки життєдіяльності здобувачів освіти, Міністерством освіти і науки України ініційовано створення та функціонування у закладах освіти класів безпеки. Ці локації сприяють формуванню в учнів здоров'язбережувальних компетентностей, знань правил пожежної, мінної безпеки та цивільного захисту, алгоритму дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги. Створення та функціонування класів безпеки сприяє систематичній підготовці учнів із питань цивільного захисту, особистої безпеки, здорового способу життя, формуванню навиків самозахисту і порятунку в умовах надзвичайних подій.

Державною службою України з надзвичайних ситуацій розроблено рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та учнів закладів освіти, відповідно до яких обладнання споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів має забезпечувати можливість безперервного перебування в них впродовж не менше 48 годин. Задля цього захисна споруда має відповідати вимогам та бути облаштована відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту».

Сьогодні, в умовах воєнного стану, заклад освіти стає для учнів головним осередком, який дає змогу отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, відчувати свою належність до учнівської спільноти. Тому, вчителям необхідно використання індивідуального підходу задля налаштування освітнього процесу таким чином, щоби він був максимально комфортним для здобувачів освіти. Необхідно залучати учнів до дієвого процесу навчання, висловлювання своїх думок, почуттів, ідей, пропозицій, надавати можливість активного спілкування між собою. В умовах війни, такі заняття важливі для учнів, головним чином, саме в соціально-психологічному аспекті, ніж у навчальному. За методичними рекомендаціями Державної служби якості освіти України, значну частину освітнього процесу варто присвятити виконанню дітьми вправ та завдань, що обумовлюють врегулювання їхнього емоційного стану та психологічного розвантаження, організації спілкування учнів у месенджерах.

Провідну функцію у підтримці позитивного емоційного стану учнів відіграє гармонійний психологічний стан самого вчителя, зокрема, його психологічне здоров'я, адже стан психологічного спокою та гідний приклад моральної, врівноваженої, доброзичливої поведінки вчителя мають значний підсвідомий вплив на формування світосприйняття учнів. Тому, одним із важливих завдань адміністрації закладів освіти, є пошук можливостей для психологічної підтримки вчителів та забезпечення проходження ними психологічних тренінгів.

Отже, безпечне освітнє середовище – це комплексне поняття, що включає в себе сукупність усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку; є певним виховним простором, у якому здійснюється розвиток особистості та що сприяє емоційному благополуччю здобувачів освіти та педагогічних працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева С. Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 59–65. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-59-65>
2. Береславець Б. Попри все навчання триває. *Урядовий кур'єр*. 2023. 20 січня URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/popri-vse-navchannya-trivaye/>
3. Бондар М. Управління закладами освіти у кризових ситуаціях. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 1. С.16–19. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/273765/269698>
4. Бондарчук О. І. Психологічна безпека освітнього середовища закладів загальної середньої освіти та її вплив на мотивацію інноваційної діяльності вчителів. *Вісник післядипломної освіти*. Серія : Соціальні та поведінкові науки. 2017. № 4–5. С. 17–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vispdoso_2017_4-5_5
5. Дікова-Фаворська О. М. Функціонал директора закладу загальної середньої освіти в умовах війни. *Український соціум*. 2022. № 3. С. 117–129. URL: <https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/no-3-82-2022/funktsional-dyrektora-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity-v-umovakh-vijny/>
6. Дюжикова Т. Особливості організації освітнього процесу у ЗВО в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 11. С. 58–66. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/2688/2695>
7. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови / методичний поради́ник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації / за заг. ред.: О. Топузова, Т. Засекіної ; Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 296 с. URL: <https://undip.org.ua/library/zahalna-serednia-osvita-ukrainy-v-umovakh-voiennoho-stanu-ta-vidbudovy/>
8. Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>
9. Калашник Д. С. Актуальні питання сучасної освіти в умовах війни (Український досвід). *Інновац. педагогіка*. 2022. Т. 2, Вип. 53. С. 169–172. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/53/part_2/33.pdf
10. Костюченко А. М. Інформаційна безпека учнів як частина професійної діяльності соціального педагога. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. 2017. № 19. С. 203–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2017_19_39
11. Курс з інформування про ризики вибухонебезпечних предметів від освітнього проекту «Стопміна». URL: https://stopmina.dk/course/index.php?categoryid=3&fbclid=IwAR3QHUJMvSbctv9U2yAxb_rHCvjYh2mupb3gbQOrRwGiavVm-OEqMJ2ung.
12. Лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в

умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON.1.3737.22.vid.29.03.2022.Pro.z.abezp.psykholoh.suprovodu.uchasn.osv.protsesu.pdf>

13. Методичні рекомендації «Організація безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану» / укладачі О. М. Грушевенчук та ін. Львів : Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2022. 49 с.

14. Муляр Н. М. Безпечне та здорове освітнє середовище Нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. № 77. С. 151–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2020_77_35

15. Мультфільм ЮНІСЕФ Україна про мінну безпеку: лісовий скарб. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V5JZWI8TrEY>.

16. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.07.2018 № 579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0879-18#Text>

17. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 30.12.2014 № 1417 «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/352204_744300

18. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 № 90 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року № 1205». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0226-18#Text>

19. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти». URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/321404_702694

20. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.08.2016 № 974 «Про затвердження Правил пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1229-16#Text>

21. Освіта України в умовах воєнного стану: Інформаційно-аналітичний збірник МОН України / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ: Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики», 2022. 358 с.

22. Освіта України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність*: науково-методичний збірник / за заг. ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці: «Букрек», 2022, 140 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.naukprakt.konferentsiya/Naukmetod.zbirnykOsv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu%20Innovatsiyna.ta.proyektna.diyalnist.pdf>

23. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.

24. Пам'ятка щодо правил поведінки (порядку дій) населення у разі виявлення підозрілого об'єкта, вибухонебезпечного предмета від Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://drive.google.com/file/d/19n->

[WhGESQZpnqecHWGIz9xWC2yAINEPo/view?fbclid=IwAR2OvMCU0grjBXaz1xko95caYFivwbqNBnTmvwIRx759OrS0WwLRRJd-DmE&pli=1.](https://www.facebook.com/WhGESQZpnqecHWGIz9xWC2yAINEPo/view?fbclid=IwAR2OvMCU0grjBXaz1xko95caYFivwbqNBnTmvwIRx759OrS0WwLRRJd-DmE&pli=1)

25. Підсумковий звіт Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022р.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pidszvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf>.

26. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 № 138 «Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2017-%D0%BF#Text>

27. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 року № 257 «Про затвердження Порядку проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257-2017-%D0%BF#Text>

28. Сайт Державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua/>.

29. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua>.

30. Сайт Служби освітнього омбудсмена. URL: <https://eo.gov.ua/>.

31. Чемодурова Ю. Надання психосоціальної допомоги учасникам освітнього процесу в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 14. С. 676–687. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/2326/2327>

32. Школа – територія безпеки в умовах воєнного стану: методичний посібник /упоряд.: Л. А. Коростіль, В. М. Успенська. Суми: ФОП Цьома С. П., 2023. 52 с.

За загальною редакцією І. В. Удовиченко

Створення безпечного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану

Інформаційно-методичний збірник

Комп'ютерне макетування: О. М. Жила

Здано в набір 04.03.2024
Підписано до друку 07.03.2024
Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Папір офсетний
Друк офсетний
Ум.др.арк. 1,92

НВВ КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
40007, м. Суми, вул. Миколи Сумцова, 5.
тел.: 8(0542)33-40-67
e-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua